

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA
ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CRAIOVA
ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CRAIOVA

Seria
PSIHOLOGIE - PEDAGOGIE

Series
PSYCHOLOGY - PEDAGOGY

AN - XIII, 2014, nr. 29 – 30

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA
ANNALS OF THE UNIVERSITY OF CRAIOVA
ANNALES DE L'UNIVERSITÉ DE CRAIOVA
SERIES: PSYCHOLOGY - PEDAGOGY

BIANNUAL PUBLICATION,
EDITED BY THE TEACHING STAFF TRAINING DEPARTMENT
YEAR XIII, 2014, NO. 29-30

REVIEWERS

Professor ION DUMITRU, Ph.D. (The West University)
Professor MARIN MANOLESCU, Ph.D. (The University of Bucharest)

EDITORIAL BOARD:

Professor JOSÉ WOLFS, Ph.D. (L'Université Libre de Bruxelles)
Professor ION DUMITRU, Ph.D. (The West University, Timișoara)
Professor MIRON IONESCU, Ph.D. (Babeș Bolyai University, Cluj-Napoca)
Professor IOAN NEACȘU, Ph.D. (The University of Bucharest)
Professor DAN POTOLEA, Ph.D. (The University of Bucharest)
Associate Professor MACIUC IRINA, Ph.D. (The University of Craiova)
Associate Professor VIOREL IONEL, Ph.D. (The University of Craiova)
Associate Professor CORNELIU NOVAC, Ph.D. (The University of Craiova)

EDITORS:

Associate Professor FLORENTIN REMUS MOGONEA, Ph.D.
Associate Professor AUREL PERA, Ph.D.
Senior Lecturer ALEXANDRINA MIHAELA POPESCU, Ph.D.
Senior Lecturer ECATERINA SARAH FRĂSINEANU, Ph.D.
Senior Lecturer MIHAELA AURELIA ȘTEFAN, Ph.D.
Senior Lecturer VALI ILIE, Ph.D.

EDITOR-IN-CHIEF:

Senior Lecturer FLORENTINA MOGONEA, Ph.D.

EDITORIAL SECRETARY:

Senior Lecturer FLORENTINA MOGONEA, Ph.D.

This volume was approved by CNCSIS code: 35
ISSN 1582 – 313X

UNIVERSITARIA PUBLISHING HOUSE, CRAIOVA

ADDRESS OF THE EDITORIAL OFFICE:

THE UNIVERSITY OF CRAIOVA
TEACHING STAFF TRAINING DEPARTMENT

13, Al. I. Cuza Street, Craiova, Dolj, Postal code 200585
Telephone (040)251422567

Web: <http://cis01.central.ucv.ro/DPPD>

E - mail: dppd@central.ucv.ro

Authors are fully responsible for both content and translation of texts.

ABORDĂRI TEORETICE – REEVALUĂRI ȘI DESCHIDERI / THEORETICAL APPROACHES – NEW INTERPRETATIONS

SEMNIFICAȚII CLASICE ȘI MODERNE ALE EDUCAȚIEI

Conf. univ. dr. **Irina Maciuc**
DPPD- Universitatea din Craiova

Associate Professor **Irina Maciuc**, Ph.D.
TSTD - University of Craiova

Abstract

În epoca postmodernă, a cunoașterii și digitalizării informației, abordarea constructivistă nu respinge tradiția, valorile clasice și reprezentările despre educație. Pornim de la ideea, simplă de altfel, că studiul aprofundat al teoriilor și conceptelor despre educație promovate în trecut ne va ajuta oricând să descoperim noi repere teoretice ori soluții educaționale de formare a oamenilor și elemente de construcție metodologică inovativă. Articolul explorează sensuri ale educației și pedagogiei, din perspectiva unor dezvoltări istorice și contemporane. Mulți autori contemporani identifică pedagogia clasică cu educația umanistă. Acest articol prezintă o introducere foarte scurtă în domeniul educației liberale clasice în România. Valorile liberalismului clasic și personalitățile care au promovat *cultura formativă* și *pedagogia umanistă* ne pun astăzi în față modele de urmat și ne incită la dezvoltare profesională.

Cuvinte cheie - *cultura clasică, educația liberală, cultura formativă, humanismul*

1. Cultura clasică, pedagogia clasică și educația liberală

Conceptele și teoriile educației se revendică de la două izvoare: gândirea creștină ortodoxă și cultura greco-romană. Dacă la început erau numai reguli simple de viață și povețe, sfaturi privind creșterea copiilor, cu elemente din literatura populară și cultura Bizanțului, *pedagogia sistematică* și cea *modernă* aduc teorii consistente, tratate și curente de idei puternic particularizate.

În secolele al XV-lea și al XVI-lea „stratul social superior își trăia viața sa intelectuală și emoțională deosebită de masele obștei naționale” (I. Găvănescul, 1903, p. 87). „Spiritul Antichității, reînviind în lumea inteligentă, despărți unitatea sufletească etnică a popoarelor noi în două categorii sociale: una cultă, ce aprofunda viața antică și tindea s-o realizeze în idee și acțiune; alta „incultă”, populară, ce aspiră la o viață proprie, cu formă și cuprins nou, original, nu de imitație” (idem).

Reînvierea vieții și culturii antice a constituit un mijloc pentru înălțare sufletească, o bază pentru împlinire umană, prin deschiderea creată în raport cu poezia și literatura. Literatura greacă și cea latină dau spiritului prilejul unei excelente gimnastici mintale, sunt formative, cultivă înțelepciunea și virtutea. După afirmarea pedagogiei scolastice în Evul Mediu, *pedagogia Renașterii* (având ca reprezentanți pe Fr. Rabelais, Michel de Montaigne, Vives, R. Descartes, Erasmus din Rotterdam) va însemna un nou ideal educațional al omului total „cufundat în abisul de cunoaștere”, armonios dezvoltat atât fizic, cât și spiritual, omul descătușat de dogme, omul liber, apt să-și afirme individualitatea.

Să nu uităm că educația liberală este *o educație în spiritul culturii* sau care are ca scop cultura, produsul ei fiind *ființa umană cultivată*, sigură de sine și de raționamentele sale, dornică de desăvârșire.

Educația liberală clasică i-a învățat pe oameni să fie liberi și să înțeleagă ceea ce îi apropie de ceilalți oameni. *Umanioarele*, ambiția, elitismul, creativitatea autentică, bunul gust, lectura clasicilor, iată ce reprezintă educația liberală clasică. O educație liberală este inima unei societăți civile și inima unei educații liberale este procesul învățării, aprecia A. Bartlett Giamatti. În vechime, ca și astăzi, democrația, ca stare socială înseamnă ca fiecare să gândească liber și să se comporte în sensul recunoașterii intereselor care leagă laolaltă prin cultură și educație pe cei care construiesc ceea ce s-a numit o „clasă de mijloc”.

În fapt, istoria o demonstrează, ei sunt în cea mai mare parte beneficiarii unei *educații umaniste*, o educație care aduce omul în fața lui însuși și care în istoria educației, ca parte a istoriei culturii, reprezintă o adevărată *renaștere a naturii umane*.

Ceea ce vom încerca în continuare este doar o introducere sumară în ansamblul de probleme, concepte, teorii, cercetări și posibile aplicații care desenează imensul câmp de studiu care este educația oamenilor, în diversitatea și complexitatea sa. Considerăm că limitele înțelegerii noastre, de care suntem profund conștienți, sunt doar provocări viitoare pentru studioși.

În iunie 1928, în *Prefața* la lucrarea *Educație și cultură* (lucrare care a cunoscut trei ediții, fiind revizuită și adăugită întâi în 1933 și apoi în 1935), G.G. Antonescu, unul dintre cei mai mari pedagogi interbelici, sublinia nevoia de a nu proceda la schimbări majore în educație, dacă nu ai formulat «interpretări a realităților prin prisma principiilor». Noile alcătuiți și măsuri educative aveau nevoie, credea el, de principii pedagogice bine controlate, singurele capabile să ofere concepții unitare și realizări durabile. «Dacă principiile, fără considerarea

realității sunt adesea inoperante, realitățile neluminate de principii nu pot fi suficient pătrunse și, prin urmare, nici bine îndrumate.

În primul caz, se face știința pură fără efect practic imediat; în al doilea caz, se ajunge la un diletantism periculos» (G.G. Antonescu, 1935).

«A patra și ultima fază în evoluția curentului idealist [în educație, după idealismul clasic, idealismul individualist al lui Rousseau și a celui moral al lui Kant] o constituie *idealul neoclasicist [s.n.]* al veacului al XIX-lea», adică ceea ce în pedagogie numim *cultura formativă*, «capabilă să exercite o influență favorabilă formării diverselor funcțiuni sufletești». În afara dezvoltării unei judecăți logice, clare și precise, cultura formativă produce «istețimea minții, și chiar simțul estetic» (G.G. Antonescu, 1935, p.40).

În contextul astfel creat, afirmăm că principiile și perspectivele, construite și consolidate în baza studiilor în sens clasic vor sprijini și în viitor pe toți cei care vor încerca abordarea realității educaționale, în rezolvarea problemelor și în îmbunătățirea metodelor. Generalizările efectuate vor oferi o viziune proprie asupra faptelor și ideilor. Calitatea se va contura, ideile se vor așeza în relații noi. Aceasta, deoarece cultura clasică, în esența educativă, are „calitatea de a crește”, afirma Eminescu în scrierile sale în proză (ediția lui Ion Crețu). Plină de adevăr și eleganță, „arta antică, precum și cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amărăciune și de dezgust, erau un refugiu în contra grijilor și durerilor”. „Pururi tânăra și senina antichitate dă o atitudine de putere și de tinerețe spiritului și caracterului omenesc” (Eminescu, III, 398).

În serviciul *adevărului*, al *binelui* și al *frumosului* „antichitatea și studiul ei nu ne dă o lume strecurată și modificată prin creația vreunui individ pronunțat, ci ne dă lumea simplă și adevărată precum este ea în ea însăși... scria în 1863 Titu Maiorescu în primul său studiu în limba română” (Titu Maiorescu, 1942/43).

Seninătatea, armonia sufletească, o minte deschisă și vie aveau adesea la bază studii clasice în miezul cărora se aflau: *Logica*, *Metafizica*, *Retorica*. În contrasens, „lustrul de cultură”; superficialitatea și dezordinile sufletești erau produsul unei educații anarhice și a confuziei valorilor.

Dacă va ști să judece corect, adică își va însuși *Logica clasică* „judecând exact acțiunile și consecințele lor, [omul] va fi și drept, și cumpătat și înțelept și credincios, și curajos, va avea toate virtuțile, fiindcă va avea știința a ceea ce-i folosește”. Această „excesivă raționalizare a actelor omenești” [Logica] încerca să dea „moralei un criteriu care îi lipsea: ea devine astfel știința rațională a utilității individuale (Al. Claudiu, 1939).

2. Concepte vechi recuperate: *cultura formativă și humanismul*

Asistăm astăzi la multiplicarea perspectivelor de abordare a educației, la o expansiune a diferențierilor și punctelor de vedere în analiza problemelor specifice.

Practicienii sunt, oare, ajutați de multitudinea curentelor, formulelor, de diversitatea ideilor sau sunt paralizați de opulența acestora? „Oferim mai mult pietre decât pâine” (Foerster) și cultivăm o lipsă de încredere în știința educației? Putem oare să impunem în această epocă de liberalism excesiv, în care drepturile

individuale sunt considerate eterne și sacre, o „acțiune prevăzătoare, formatoare și diriguitoare a adulților, asupra tinerimii” (Otto Willmann, 1908) sau riscăm doar să părem desueți și inutili? Iată doar câteva dintre întrebările ce vin din trecutul educației.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea, pedagogii români reprezentativi nu manifestau, în majoritatea lor, predilecția de a deveni fondatori de sisteme sau inițiatori de curente, ci se limitau la o acțiune unitară – aceea de a preda la catedre o *pedagogie generală, concepută ca știință a educației*. Această *pedagogie clasică* prezenta până la 1900 caracterul unei „discipline unitare prin obiectul ei, ea nu constituia știința, ci o sursă de teorii și opinii din care erau derivate normele pedagogice”. [s.n.] (Șt. Bârsănescu, 1976, p. 58).

În esența ei, această teorie se axa pe trei mari probleme: definirea, posibilitățile și scopul educației; formele educației; mijloacele educației. Se omiteau analize centrate pe școlar, profesor, psihologie didactică. *Pedagogia clasică* se reducea la o „pedagogie școlară, care se adresa exclusiv membrilor corpului didactic” (Șt. Bârsănescu, 1976, p.24).

Principala teorie la care se raportează specialiștii români este cea herbartiană. Ideile germanului pătrunseseră în atenția lor prin intermediul lui T. Maiorescu și I. Popescu. Lucrarea *Prelegeri de pedagogie*, care a apărut în 1835 îl va face cunoscut pe Herbart în lumea întreagă. Pentru Herbart, pedagogia depindea de filosofia practică, adică de etică, cea care indică scopul educației și de psihologie, care-i oferă mijloacele de realizare. Sistemul său pedagogic se va bizui pe propriile sale teorii, etică și psihologică.

Iată care erau cele cinci idei morale fixate de el: *libertate interioară, perfecțiune, bunăvoință, drept, echitate*. Aceste idei aveau, în concepția sa, un caracter universal.

O categorie fundamentală pe care a impus-o teoria sa psihologică a fost *apercepția, înțelegă ca proces de integrare a noilor reprezentări în sistemul celor vechi*.

Pedagogia se clădea, la rândul ei, pe trei noțiuni fundamentale: *guvernarea, învățământul și educația morală*. Celelalte categorii fundamentale ale pedagogiei lui Herbart au în vedere viitorul și sunt învățământul și educația morală. Învățământul prin care elevul devine mai bun este un învățământ educativ. Scopul îndepărtat al învățământului este virtutea, iar cel mai apropiat multilateralitatea interesului. Interesul multilateral este determinat de natură și societate. Contactul nemijlocit cu natura provoacă interesul empiric, reflecția asupra acestei lumi stimulează interesul speculativ, iar contemplarea lumii stă la baza interesului estetic. Acestor tipuri de interese li se adaugă interesul simpatetic, care rezultă din conviețuire, interesul social care reflectă relațiile sociale și meditațiile asupra sorții și interesul religios, care se manifestă prin admiterea existenței unei forțe supranaturale. Din teoria interesului rezultă un conținut deosebit de bogat al învățământului, studiul matematicii, al științelor naturii, dar și *al elinei sau al latinei* [s.n.] îmbinându-se armonios.

Nevoia de a constitui cunoștințele într-un sistem îl va determina pe Herbart să formuleze celebrele sale trepte psihologice, devenite elementul central al teoriei didactice care l-a făcut faimos.

Claritatea, asocierea, sistema și metoda vor deveni pentru o lume întreagă „momente” obligatorii ale lecției.

La noi în țară, pedagogia clasică a fost bine reprezentată de un însemnat număr de profesori de pedagogie la școlile normale.

Pedagogii și pedagogia clasică se remarcă printr-o expunere de mare claritate și „printr-un cult al arhitectonicii didactice”, adevărata operă de înțelepciune a înțelepților, râvna de a cunoaște fiind unită cu nevoia maximă de a construi, dar și de a explica lumea. Tradiția școlii românești se întemeiază pe idei.

„Tradițiunea, afirma marele istoric și om de cultură Nicolae Iorga, are valoare în orice domeniu și, mai mult decât în toate celelalte, în domeniul educației. Legile se pot improviza, cu rezultate mai bune sau mai rele; în educație, însă, nu se poate improviza, și societatea care îndrăznește să improvizeze în educație este o societate care lucrează la ruina ei proprie” (N. Iorga, 1912, p. 8).

În acest context, putem remarca preocuparea pentru o „școală de educație”, puternic prezentă la pedagogii români din perioada interbelică. O școală care să dezvolte forțele firești ale noilor generații, să pună accent nu atât pe instrucție, cât pe formarea spiritului, pe dispoziția de a reflecta. *O pedagogie morală* care să pună preț pe toleranță, omenie, bun simț, *o pedagogie activă* care să valorifice superior dorința de acțiune a copilului și activismul intern. *Cuvinte cheie* erau, la mijlocul perioadei interbelice a secolului trecut, *creștere organică și educație integrală*, la care putem adăuga *pedagogia personalității*. Mari pedagogi români promovau adaptarea educației la „datele și destinul” poporului român, la o creație de sine din perspectiva morală.

Reprezentant de seamă al culturii românești, **G. G. Antonescu** (1882-1953) a fost profesor de pedagogie la Universitatea din București și directorul Institutului Pedagogic Român, înființat în 1926.

A mai predat la Academia Comercială. A publicat numeroase cărți, studii și articole. Din lucrările sale, putem reține câteva idei:

- Întemeierea noului pe vechi și continuarea vechiului prin nou ar fi singura cale de a se asigura o dezvoltare organică, evolutivă, teoriei pedagogice, consideră G.G. Antonescu, iar filosofia ar trebui să stea la baza oricărei construcții pedagogice.

Principiul „rădăcina” din care rezultă toate tezele sistemului său pedagogic este *principiul școlii formativ-organiciste*. *Școala formativă* urmărește formarea spiritului, desăvârșirea a ceea ce sufletul aduce de la natură, actualizarea potențialului psihic. Subordonată condițiilor interne, această formare devine organicistă.

Cultura formativă, cea care stimulează dezvoltarea și pune în valoare individualitatea ar trebui să fie o cultură integrală: a) cunoașterea lumii obiective cu ajutorul științelor pozitive; b) cunoașterea lumii subiective prin științele umaniste și

c) cultivarea capacității de a stabili raporturi logice și raporturi cantitative, prin studiul logicii și matematicii, discipline deosebit de „formative”.

- Idealul era personalitatea puternică și morală, caracterizată prin idealism și energie. În lucrarea „Pedagogie generală” din 1930, G.G. Antonescu apreciază drept o „pretenție care duce la unilateralitate”, ideea lui Spencer de a da cultura formativă numai pe calea științelor pozitive. Aprofundarea vieții sufletești, spiritul filosofic, preocuparea pentru problemele filologice construiau miezul unei educații clasice, în sensul în care Kant și Locke erau „buni clasiști”.
- Metodele recomandate de G.G. Antonescu pentru realizarea culturii formative:
 - metoda socratică (euristică);
 - metoda intuitivă;
 - metoda practică (a lucrărilor practice).
- Idealismul activ, obiectiv fundamental al învățământului se putea atinge prin școala activă integrală, în noțiunea de activitate incluzându-se atât actul material sau activitatea practică, cât și activitatea intelectuală, actul psihic.
- A pledat convingător pentru educația morală, pentru disciplina liberă și formarea convingerilor morale și pentru educația religioasă.

Formarea «cugetării», a gândirii critice și judecății limpezi ar fi trebuit să fie obiective importante ale școlii.

Activismul și individualizarea, subordonate «democratismului», cultivarea sufletului național deveneau repere pentru o «directivă sănătoasă, dacă sunt puse în serviciul intereselor naționale» (G.G. Antonescu, 1935, p. 33).

În rândurile care urmează, ne vom referi la un alt mare pedagog român și la contribuția sa.

I. Găvănescul - pedagogia și educația (H)umanistă

Ion Găvănescul a fost vreme de mai bine de patru decenii (1888-1932) profesor al Universității din Iași și, pentru 33 de ani (1899-1932) directorul Seminarului Pedagogic Iași. Lui i se datorează una dintre încercările de sistematizare a ideilor despre educație, în sensul unei adevărate pedagogii românești.

Altfel zis, a conceput „educația neamului românesc pe baza unirii dintre științele pozitive și tradiționalul patriotism al Românilor” (M. Ștefănescu, profesor de filosofie teoretică la Univesitatea din Cluj, 1922, p. 210). Filosofia sa este impregnată de spiritualism și, implicit, de problemele de tip metafizic, pedagogia promovată explicit fiind una naționalistă. Extrăgându-și conținutul teoretic din psihologie și sociologie, educația, considera Ion Găvănescul, trebuie să răspundă unei duble cerințe: socială și individuală.

Considerat reprezentant al *pedagogiei umaniste* (cf. Șt. Bârsănescu, 1941), I. Găvănescu(l) afirma în 1899, anul apariției cărții sale *Pedagogia generală*, că idealul sau scopul educației presupunea atât fericirea proprie, cât și binele colectivității, o viață individuală armonizată cu cea socială. Educația omului,

notează I. Găvănescu la p. 119 a lucrării sale, urmărește „a forma din el un izvor statornic de fericire pentru societate și pentru el însuși” (*apud* S.S. Bârsănescu, 1941). Orientarea spre binele moral superior, influențarea sentimentelor, activismului individual, exercitarea voinței și „fixarea” caracterului în deprinderi de acțiune reprezintă „ideea sau preocuparea social-umanistă” la autorul român, dar și formularea unui principiu de educație. Umaniștii, după cum se știe, susțin moralitatea universală bazată pe condiția umană ca loc comun. *Humanismul* promovează un individualism responsabil prin implicare, în confruntarea cu decadența valorilor, cu modelele sociale nepotrivite și vătămătoare.

Se poate evidenția, în planul dezvoltărilor didactice „momentul humanist” al lecției, cel destinat exersării și formării componentei emoționale a psihismului elevilor. *Humanismul*, asemenea realismului și clasicismului, era considerat drept un principiu de organizare a învățământului. Cele trei „ramuri finale de liceu”: *clasic* [s.n.], *real*, *modern* ar fi trebuit să aibă un scop educativ unic, humanismul însemnând armonia sentimentelor, considerații omenești și filosofice, educația minții și a sufletului. Apelul la rigoare se asocia cu sensibilitatea înaltă a sufletului, cu apelul la imaginativ, dar și la tot ce „mișcă inima”, „un efect total de cultură sufletească”, scria în 1921 I. Găvănescul.

Baza învățământului și temelia societății ar fi această educație umanistă, deschiderea întregii acțiuni educative, prin școală, spre om, pentru a organiza și inima și intelectul.

Pedagogia Generală, Didactica, Etica, Psihologia, Ideile pedagogice ale lui J. Locke, La o răspântie a Istoriei naționale, Educația eroică, Chestii filosofice de Estetică, Etică, Psihologie sunt câteva scrieri reprezentative ale lui I Găvănescul, iar *posibilitatea educației, idealul educativ, comunitatea educativă, mijloacele educative* doar câteva dintre problemele tratate.

Putem afirma acum că pentru pedagogii școlii tradiționale, formați în baza unei pedagogii clasice, adevărul cunoștințelor noastre ține de *fidelitatea* reflectării lumii. Elevul rămânea un receptor. O altă idee pe care o putem reține este aceea că garanția valorii este dată de *tradiție*.

Peste ani, Bogdan Suchodolski, filosof și pedagog polonez cunoscut specialiștilor români, pornește de la antinomia existență-esență. *Pedagogia esenței* are drept reprezentanți pe Platon, creștinismul, Toma d'Aquino, Hegel, Durkheim, Mounier etc. concepe umanul ca esență pură, ca pe o abstracție. Din această perspectivă, educația poate fi definită ca tot ceea ce scoate în evidență apartenența omului la o realitate ideală, dincolo de existența sa empirică, dezvoltarea a tot ce ține de esența umanului. *Pedagogia existenței* se centrează, însă, pe particularitățile individuale, pe aspirațiile, interesele și nevoile specifice ale fiecărui om, înțeles ca unic. Reprezentanți pentru acest punct de vedere sunt Hobbes, Leibniz, Rousseau, Pestalozzi, Froebel, Kierkegaard, Max Stirner, Nietzsche, Dewey.

Numai un sistem social la scară umană și o continuă educație pentru viitor și întâmpinarea lui pot rezolva antinomia semnalată, cea dintre esența și existența umană.

Important ni se pare a fi să conturăm și să înțelegem cât se poate de bine tendințele de dezvoltare ale științei educației. Aceasta deoarece „tot ceea ce va fi mâine decurge din ceea ce deja există, de unde obligația noastră de a examina cu atenție prezentul ca să desprindem din el viitorul” (Șt. Bârsănescu, 1976, p. 503).

3. În loc de concluzii

Întemeiat pe cultura clasică, învățământul secundar românesc din secolul al XIX-lea oferea cunoștințe consolidate, organizate în sistem, mergând în stil clasic de la complex la simplu, de la diversitatea particularului la esență. Un suflet sănătos și atitudini bune, sentimente înalte și capacități de comunicare exersate prin studiul retoricii (arta de a entuziasma, indiferent de subiectul tratat) construiau o viziune privind obiectivele educației, dar și mijloacele de exprimare și organizarea cunoașterii. Stilul promovat însemna *un model de claritate și concizie, raționamentul era sigur și precis*. Exprimarea cunoștințelor dobândite se axa pe *finețe și subtilitate*. Utili și serioși slujitori ai culturii s-au format astfel.

Beneficiarii unei educații clasice vor considera întodeauna fapta morală în interesul individului însuși, iar morala drept știință a ceea ce îți este în adevăr de folos. Să nu uităm că, la Socrate, morala datorii față de Stat era obiect de demonstrație logică.

Construcția sobră, substanțială și concretă, rafinamentul intelectual și încrederea în toleranță, dialog și stabilitate sunt consecințele unei educații liberale clasice.

Referindu-ne strict la spațiul românesc, putem afirma că încercarea de constituire a unei pedagogii întemeiate pe realitățile specifice țării noastre corelează firesc cu modelele de pregătire a cadrelor didactice, al căror grad de coerență și specificitate era, în același timp, expresia unui echilibru între clasic și modern, între tradiție și nevoia de sincronizare europeană. Vigoarea lor este dată de conectarea autentică la spiritualitatea românească și este o expresie a aspirației spre sistem în gândirea pedagogică, aspirație definitorie pentru cei care căutau echilibrul și *creșterea organică* a sufletului național.

Profesorul este cel care facilitează dezvoltarea, valorificând permeabilitatea discipolului și a situațiilor. El furnizează repere valorice și comportamentale. Tocmai de aceea are nevoie de o educație solidă. Credem că democratizarea și europenizarea școlii românești se pot baza pe ideile și valorile liberalismului clasic și pe personalitățile care au promovat *cultura formativă și pedagogia umanistă*.

REFERINȚE

1. Antonescu, G.G. (1930). *Pedagogia generală*. București: Institutul Pedagogic Român.
2. Antonescu, G.G. (1935). *Educație și cultură*, Cultura Românească S.A.R.: București, ed. a III-a revăzută și adăugită, lucrare publicată de Institutul Pedagogic Român.